

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

SØNDERJYDSK MAANEDSSKRIFT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND FOR SØNDERJYLLAND

VED
CL. ESKILDSEN OG H. LAUSTEN-THOMSEN

INDHOLD:

1. *Gudmund Schütte*: 12 Sandheder om Sønderjyllands Danskhed.
2. *C. H. Friis*: Pastor Vindekilde og hans Kamp mod det tyske Kirkesprog i Løgumkloster.

Nr. 2. 13. Aarg.

1. Aug. 1936.

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Vejen Trælasthandel A/S

leverer alt i Trælast, Krydsfiner, amerik. Eg „Insulite“ og andre Bygningsartikler
Eget Savværk, Pakkasefabrik, dansk Gran og Eg, samt Stoletræ

VEJEN TRÆLASTHANDEL A/S Telef. 47

GRAM

KØLEANLÆG

for ethvert Formaal

Brødrene Gram A/S

VOJENS.

Køb dansk Arbejde!

Det danske Gødnings-Kompagni A/S

København
Nykøbing F., Odense, Aalborg, Struer, Aarhus, Esbjerg, Sønderborg

Ældste og største
Gødningsforretning
i Danmark

Eneste Fabrikanten
af Superfosfat
her i Landet.

Salgskontor for Danmark for

A/S Dansk Svovlsyre- & Superfosfat-Fabrik

Støt dansk Industri

Aktieselskabet

Nordiske Kabel- og Traadfabriker

København F.

KABELVÆRK • TRAADVÆRK • VALSEVÆRK

N. MIKKELSEN SØRENSEN

Murermester og Entreprenør

Ndr. Fasanv. 217 Tlf. C. 4520, Taga 1700 og 1717
KØBENHAVN

H. Rasmussen & Co.

Aktieselskab.

Frederiksgade 37-39. Telf. 59.
Odense.

Jernstøberier.

Gummistøvler

De Forenede Teglværker

Akts. ved Aarhus Akts.

Kontor: Parkallé 15,
Telf. 644. Aarhus. Telf. 6444.

Facadesten, Tagsten, Radial-
sten, glass. Tagsten
og Mursten.

Graasten Bank A/S

Kontortid 9-12 & 2-5
Lørdag 9-1

GRAASTEN

Spare- og Laanekassen i Aarhus.

St. Torv 6. Aarhus. Telf. 101

Kontortid: 10-1 og 3-6.

Forlang **Gulvtæpper**

fra

Sønderjydsk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY

Højer

Vejen Sparekasse.

Kontortid 10-12 og 2-4.

VEJEN.

A/S Det Nordiske Kamgarvspinderi,

Sønderborg.

Spare- & Laanekassen for Kolding By og Omegn

Stiftet 1856

Reservefond ca. 1/2 Million

Kuranstalten

Gl. Skovridergaard

Silkeborg - Tlf. 514 og 515

Overlæge V. STARCKE

træffes pers. Tlf. 514: 11-12.

Tlf. 156: 2-3.

Forlang Prospekt.

Dampmøllen Viktoria

Aktieselskab

ODENSE

AKTIESELSKABET

Svendborg

Øxenbjerg

Dampmølle
Svendborg.

Sønderjydsk Teglindustri

Nordre Fasanvej 217

Telf. C. 4520 - Tage 1700 -

Tage 1717 - København N.

Facadesten, flammede Sten,

Tagsten, Drænrør

Alle Bygningsartikler.

1. August 1936.

Dr. phil. GUDMUND SCHÜTTE

12 Sandheder om Sønderjyllands Danskhed.

En national Katekismus.

Edvard Lembcke synger:

Du skønne Land med Dal og Bakker fagre,
med grønne Enge og med gyldne Agre!

.....

En Kampens Pris din Dejlighed er vorden;
en Bejler kom fra Syd, og een fra Norden.

Ikke helt med Urette hævder Tyskerne, at Grænselandet Sønderjylland har en tysk Historie. Nok gaar den ikke tilbage til Oldtiden, men dog til den senere Middelalder; og nok omfatter den ikke det fra gammel Tid bofaste Bondefolk, men til Gengæld en Række ledende indvandrede Slægter eller Grupper: Hertuger, Adelsmænd, Prælater, Advokater, Købmænd, Skippere, Bygmestre og Haandværkere. Tysklands sidste Kejserrinde var en augustenborgsk Hertugdatter. Slesvig-Holsten blev helligt Samlingsmærke for den tyske Enhedsstræben; under Løsenet »Upewigungedeelt« kæmpede det mod Danmark og blødte; det ejer National-sangen »Schleswig-Holstein meerumschlungen«, digtet af en slesvigsk Advokat; det har istemt Lybækkeren Geibels flammende Hadsang »Wir wollen keine Dänen sein, wir wollen Deutsche bleiben!«; det har sit vidt synlige, knejsende Vartegn og Samlingstegn, Knivsbjergtaarnet. Det har fostret gode tyske Mænd: Reformatoren Herman Tast, Teologen Georg Callisen, Generalsuperintendent Kaftan (alle slesvigske), Kartograferne Danckwerth og Joh. Mejer (begge slesvigske), den holstenske Hjemstavnsdigter Joh. Rist, Kulturhistorikeren Troels Arnkil (slesv.), Historikere som Georg Waitz (slesv.), Tænkere som Jul. Langbehn, Forfatter til den meget omtalte Bog »Rembrandt als Erzieher« (slesv.), endelig Finansmanden, Rigsbankdirektør Hjalmar Schacht (slesv.), Flyvepioneren Dr. Eckener (slesv.) og endnu flere. Tysk Universitetsuddannelse fra Kiel har præget de højere Klasser; tyske Bygmestres Arkitektur har sat uudsletteligt Stempel paa tyske Købstaduse til op imod

Kongeaalen; Slesvig Domkirke ejer et navnkundigt tysk Kunstværk, Brügge m a n n s Altertavle. Næringslivet strutter af tyske Tilskud. Tyske Koffardikaptajner har kappedes med de indfødte sønderjydske og frisiske om at vise Slesvig-Holstens Farver paa fremmede Have. Tyske Haandværkeres Snille har ført an, og længe maatte Danskerne gaa i tysk Skole med Svendevandringer sydpaa; endnu idag er dansk Haandværkersprog ofte mere tysk end dansk. Tyske Forstmænd har plejet rationelt Skovbrug. Holstenske Mejerister bredte i 18. Aarhundrede deres Teknik over hele Kongeriget, saa Ordet Holstener blev omtrent enstydigt med Mejerist. Jo, der er nok at sige om Slesvig-Holstens Andel i tysk Historie og tysk Kultur.

Men det kan ogsaa overdrives.

Hvad er det for en tosset Snak, at Sønderjyllands Urtid er »vestgermansk« eller »tysk«? »Vestgermansk« kunde den ikke være, simpelthen fordi Ordet »vestgermansk« først er opfundet af tyske Stuegeografer omkring Aar 1800, — NB. 1800 e f t e r Kristus, ikke f ø r Kristus. En »vestgermansk« Nationalitet svarende til den fra gammel Tid omtalte nordiske har aldrig eksisteret. Og »tysk« var Sønderjyllands Urtid ligesaa lidt, for en tysk Nationalitet kom først istand omkring Aar 800—900 e. Kr. Først fra 1864 af har Størstedelen af Sønderjylland været indlemmet i det tyske Rige, og Nordslesvigs Indlemmelse ophørte igen i 1920.

Saa er der Navnet »Slesvig-Holsten«, der af tyske Forskere haardnakked tillægges Landet lige fra Urtiden af. Det er en lignende dristig Foregribelse. Man kan nok sige, det er urigtigt at tale om et Danmark fra Oldtiden af; men Navnet Danmark kendes da i det mindste siden 9. Aarhundrede. »Slesvig-Holsten« er derimod først opfundet i det 17. eller 18., saa at tale om et »Slesvig-Holsten« paa Kristi Tid er unægtelig en grov Vildførelse.

Nærmest grotesk-komisk klinger den hjemmelavede Faneed, som Bonden A s m u s B e h r e n d fra Brarup i 1848 lærte sine snævrere Landsmænd: »Jeg lover som brav A n g e l s a k s e r, at jeg vil forsvare mit Fædreland«. Ja, vistnok var Asmus Angelbo og talte Tysk i den saksiske Dialekt; men derfor var han dog sandelig ingen »Angelsakser«, hvorved forstås en Englænder eller Nordamerikaner. Et typisk Eksempel paa den Forstyrrelse, som ansvarsløs Brug af videnskabelige Fraser kan stifte i uvidende Lægfolks Hjerner!

Og nu det slesvig-holstenske Løsen »U p e w i g u n g e d e e l t«, — det gøres til et folkeligt Frihedsløsen. En storslaaet Humbug! Det var jo oprindeligt et Magtmonopol for indvandrede folkefjendske

holstenske Junkere, der handlede med det indfødte danske Bondefolk som med umælende Kvæg.

Fru Ingeborg Andresen i sit Festspil »Offa« forherliger Uffe hin Spage, fordi han skal have afværget et overmodigt dansk Angreb. Rent Opspind! De Folk, Offa ifølge den ældste engelske Overlevering holdt borte fra Sønderjylland, var Angribere sydfra!

Det slesvig-holstenske Propagandaskrift »Unsere Heimat Nord-schleswig« (1912) har paa Bindet et symbolsk Billede: en Bonde, der med en Økse værges sig mod en dansk Ridder. Samme Opspind om igen. Thi den Fjende, som den sønderjydske Bonde havde at værges sig mod, var først og fremmest den folkefjendske, holstenske Junker med hans pansrede Svende og hans Udbredelse af Livegenskabet.

De slesvig-holstenske Usandheder om Sønderjydernes danske Sprog skal jeg nedenfor give Eksempler paa.

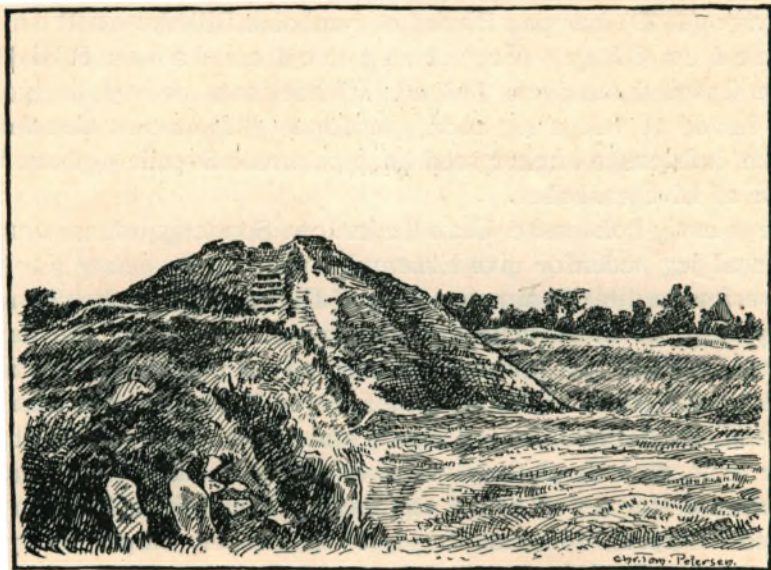
Overfor det hele Sammensurium af Digt og Tilsnigelser kan jeg ikke dy mig for at fortælle en sønderjydsk Anekdote. En dansk Gæst kommer ind i en hjemmetysk Kro og ser paa Væggen en slesvig-holstensk Agitationsplakat; han spørger Krokonen, om hun nu ogsaa ved, hvad Indholdet vil sige. Hun svarer: »De veer æ it, de forstær æ it, men de ska sej', te vi æ saa tysk, saa tysk, — aa de æ vi da aa!« Her ser vi som i et Lynglimt den blinde Kulsviertro, hvormed vildførte, forudsætningsløse Mennesker sluger de tyske Skrøner, der tyllens i dem.

Naturligvis er det kun uansvarlige Kredse, der saadan spekulerer i Mængdens Uvidenhed. I Köllertiden kunde det vel nok ske, at slig Agitation fandt Støtte fra Regeringens Side, men heri er der sket en glædelig Forandring siden Indførelsen af det nationalsocialistiske Styre, der søger at fremme en god Forstaaelse med de nordiske Blodsfrænder. Flere Gange har Centralregeringen klart taget Afstand fra de provinsielle Danskæderier. Mærk ogsaa Føreren Hitlers smukke Ord: »Tyskheden vil ikke true eller lokke nogen til sig, thi det vilde kun tilføre den mindre værdifulde Elementer, som den ikke skøtter om.«

Men at tøjle de uansvarlige Hedsporere er ikke let for Centralregeringen. Derfor kræves der af os, at vi væbner os med national Oplysning og Tænkning. Det er et surt Slid. De mest indlysende, selvfølgelige Sandheder maa indterpes indtil Kedsommelighed, blot fordi vore forstokkede Modstandere vil gøre dem til Løgn. Modstanderne minder om Kællingen, der paastod, at Kornet ikke skares,

men klippedes; da hun i sin blinde Iver styrtede i Aaen, rakte hun, før hun druknede, endnu Haanden op over Vandet og gjorde med Fingrene Tegnet »klippe-klippe«. Men vi vil ikke lade os køre træt.

Her følger tolv af de vigtigste Sandheder. Husk dem nu! Enhver Dansk maa kunne aflevere dem snart sagt i Søvn. (Iøvrigt henviser jeg til den udførlige og kyndige Frømstilling, som Seminarielærer Claus Eskildsen nylig har givet i »Dansk Grænselære«.)

Dannevirke,

1. Sønderjylland er dansk Odelsjord med dansk Bondefolk fra Arilds Tid.

Dette er Summen af vor historiske, sproglige og kulturelle Vid. »Arilds Tid« er ikke Evighed, men saa langt tilbage, som historisk Minde rækker. Vi Danske tager ikke Munden saa fuld som Tyskerne; vi paastaar ikke, at Sønderjyllands Urtid er vor fra Skabelsen af. Vi ved, at ingen dansk Konge raadede over Sønderjylland paa Kristi Tid (men det gjorde endnu mindre nogen tysk Konge eller Kejser dengang). Vi hævder ikke, at Uffe hin Spage var dansk, men kun, at han ikke var tysk, og at han værgede Grænsen mod Angribere sydfra. — Men Aar 811 sættes Grænsen mellem Danmark og Frankerriget udtrykkelig ved Ejderen, og ved samme Tid lægges Grunden til den Vold, der senere blev Dannevirke, Nordens navnkundigste Grænsevold. Det er det faste og for Øjet endnu synlige

Startpunkt for Sønderjyllands danske Saga. Fra da af og til 1864 har Landet været et Led i det danske Rige. Den Kendsgerning staa fast; og myldred Djævla frem paa Jord, de skal den ikke rokke.

2. Sønderjylland har ydet Danmarks navnkundigste Oldfund, Guldhornene fra Gallehus.

Derom har den store Skjald Øh l e n s c h l æ g e r skrevet det pragtfulde Digt, der kom til at indvarsle v o r l i t t e r æ r e G u l d - a l d e r. Hør nogle af Stroferne:

De higer og søger
i gamle Bøger,
i oplukte Høje,
med spejdende Øje,
paa Sværd og Skjolde,
i muldne Volde,
paa Runestene,
blandt smuldnede Bene.

»I, som raver iblinde,
skal finde
et ældgammelt Minde,
der skal komme og svindel!
Dets gyldne Sider
skal Præget bære
af ældste Tider.«

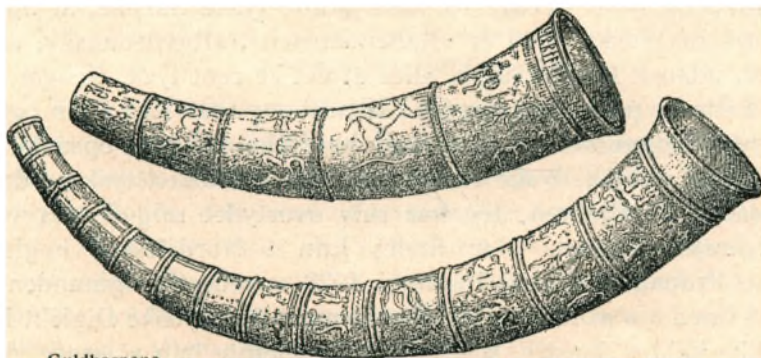
En sagte Torden
dundrer.
Hele Norden
undrer.

Ved lune Skov
Øxnene trække
den tunge Plov

over sorten Dække.
Da standser Ploven.
En Gysen farer
igennem Skoven.
Fugleskarer
pludselig tier.
Hellig Tavshed
alt indvier.
Da klinger i Muld
det gamle Guld.

Tvende Glimt fra Oldtidsdage
funkler i de nye Tider;
sælsomt vendte de tilbage,
gaadefyldt paa blanke Sider
skjulte Helligdom omsvæver
deres gamle Tegn og Mærker,
Guddomsglorien ombæver
Evighedens Underværker.

Himlen sortner, Storme brage!
Visse Time, du er kommen.
Hvad de gav, de tog tilbage.
Evig bortsvandt Helligdommen!

Guldhornene.

Saaledes er Guldhornene blevne et dansk nationalt Vartegn, mens de aldeles ingen tilsvarende Rolle spiller for Tyskerne. To Mindestene paa Findestederne ved Gallehus vidner den Dag idag, at her er hellig dansk Jord.

3. Sønderjydsk er en vestjydsk Dialektart, godt og kærnefuldt Dansk.

Runestenene ved Slien taler Olddansk. Kongeaaen er lige saa lidet en Sproggrænse som en Kulturgrænse. Om Sprogets Danskhed vidnede Sønderjyderne selv allerede under Erik af Pommerns Proces med de holstenske Grever 1421 og 1424. Det hedder 1421: »Det er alt kun ét Land og ét Sprog« (med Danmark). Personnavnene i Sønderjylland lige ned til Ejderen vrimler af det typiske danske - s e n : Sørensen, Petersen, Jensen (jfr. Eskildsen: »Dansk Grænse-lære«, S. 40). Hyppigt i Grænseegnen er ogsaa Dehn o: Dansker. Næsten hver Vang, hvert Kobbøl, hvert Lejgaf lige ned til Dannevirke taler gennem sit Navn vort Modersmaal, selvom det tit staves paa rundtosset tysk Manér som Rundhof for Runtoft, — hvem har vel nogensinde set en »rund Gaard«? Helt syd for Slien findes danske Navne som Koslev og Maslev, der stammer fra 5.—6. Aarhundrede; Endelsen - l e v er overhovedet dansk. (Jfr. Eskildsen: «Dansk Grænse-lære», S. 19 ff. med forskellige Stednavnekort.) Hvem der støder paa slige Navne midt inde i fortyskede Egne, maa uvilkaarligt mindes Lembckes Ord i Sangen om de to Bejlere:

Dog var der i hans Stemme den gamle kendte Kiang,
som ingen kan forglemme, der hørte den en Gang.
Det var Sang fra din Barndoms Dage,
Minderøst om din Fryd og Klage,
Minderøst.

Taabelig lyder deroverfor den gamle tyske Skrøne, at Sønderjydernes ravjydske Maal er »Rabendänisch«, »Ravnedansk«, et for-dærvet, udansk Kaudervælsk, eller at det er rent tysk. Krüger hørte en af Lederne paa Oprørsmødet i Rendsborg 1848 staa frem og sige: »Slesvigs Indlemmelse i Tyskland bør ikke længere opsættes. Thi dets Sprog er tysk, tyske er dets Sæder og Skikke, tysk er det fra Kongeaaen til Ejderen. Jeg har selv overtydet mig derom ved at gennemrejse Landet. Der findes kun i Nordslesvig nogle faa danske Propagandister.« Endnu i 1923 vovede Sprogmanden Fr. K a u f f m a n n at forkynde i Flensborg: »Den jydske Dialekt burde slet ikke kaldes dansk«. Mærkeligt nok glemte han at svare, da jeg

paa Tryk skrev til ham: »De lyver, og De ved, at De lyver.« — Kauffmann er unægtelig en Undtagelse blandt Sprogmandene, men man kan dog ikke andet end mindes det kendte Ord: »Nu er Løgn blevet en Videnskab,« sagde Fanden, — han tog til Kiel for at studere. Paa det altsyske Truselmøde i Flensborg 1913 havde ogsaa Rektor Reuter fra Lybæk disket op med den tyske Skrøne. Da fik

Levbosættelsen. Efter Vilh. la Cour.

jeg i 1914 12 fremragende tyske Sprogmand til at stadfæste denne Kendelse: »Om Vestjydskens Danskhed er der ingen Strid mellem tysk og dansk Videnskab«. Dermed havde den tyske Videnskab paa ypperlig Maade vist, hvad de uansvarlige Agitatorers Paastande var værd. Titulærprofessor Nis Schrøder maatte med Sorg og Græmmelse offentlig erkende Anneksionslærens Nederlag. (Jfr. G. Schütte: »Åltsyske Annexionslærdomme om dansk Land og Folk« (1909) og »Altyskerne og Danmark« (1915).)

4. Sønderjylland havde den danske Inddeling i Sysler og har fremdeles den danske Inddeling i Herreder.

»Syssele« er et gammelt nordisk Udtryk for det Omraade, som Landshøvdingen har at »sysle« med. Sysseleinndelingen genfindes i Norge og bruges endnu paa Island. Den mindre Enhed, »Herredet«, menes at have faaet sit Navn paa dansk Grund, men har senere breddet sig til det øvrige Norden. I Jylland hersker »Syssele« og »Herred« fra Skagen og til Ejderen; selv det fortysskede Sydslesvig har endnu sine Herreder, paa Tysk »Harden«. Derimod glimrer det tyske Synonym »Gau« ved sin Fraværelse nordenfor Ejderen, medens det straks dukker op søndenfor Floden, i Ditmarsken. Vi ved jo, hvor meget der tales om »Deutschlands Gaue«, om »Gaugraf«, »Gauleiter« osv. »Gau« er et smukt og godt Ord — for Tyskerne; men naar en »Gauleiter« vil optræde i Sønderjylland, røber han ved selve sin Titel, at han er en fremmed Fugl paa fremmed Grund.

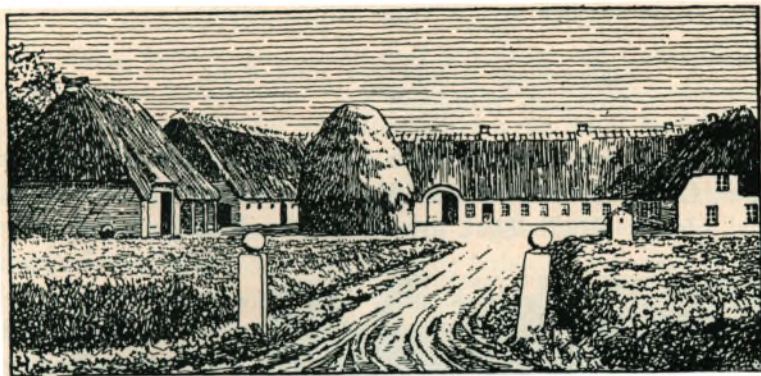
5. Sønderjyllands landlege Hustyper er ægte danske.

Mest fremtrædende er Firkantgaarden og Enhedshuset. Firkantgaarden hersker østpaa ind i de gamle danske Provinser Skaane og Halland. Man ser et typisk Exemplar ved Slien, straks man med Banen kører østerud fra Slesvig By. Enhedshuset er en Bygning, hvor Stuer, Stald og Lade ligger i Flugt, i een Længe; den danske Type har, forskellig fra den tyske, Indgangsdøren midt paa Lang-

Gaardtyper: ||||| Danske Typer. [] Blandingsomraade. [] Sakserhuset.
(Efter Eskildsen: „Dansk Grænselære“, S. 73.)

siden. Husk endelig dette Skelnemærke! Allerede i Oldtiden kendes det nordiske Enhedshus; i Nørrejylland er der udgravet talrige Tomter af den Slags, og nylig har man ogsaa fundet Eksempler paa

Sønderjydske Gaard.

sønderjydske Grund. Typen er fremherskende paa Landryggen midt i Sønderjylland; særlig store, maleriske Bindingsværkshuse af den Slags findes paa Als. Paa de danske Bindingsværksbygninger passer Mads Niensens Digt, der lader den gamle Gaard tale:

Her har jeg staaet i hundrede Aar,
og mig er der Duft af det svundne i.
Tiderne kommer, og Tiderne gaar,
snart er vel ogsaa min Tid forbi.
Med lave Længer i Firkant lagt
har jeg for en Verden holdt trofast Vagt,
har vogtet Minder og værnet mer,
end hver Mand seer.

Om de danske Typer kan læses hos *Eskildsen*: »Dansk Grænselære«, Afsnit IV, *Mejborg*: »Nordiske Bøndergaarde« I (der handler om Sønderjylland), og hos *Zangenberg*: »Danske Bøndergaarde« (»Danmarks Folkeminder«, Nr. 34). — Sakserhuset, med Indgang fra Gavlenden, findes kun yderst mod Sydøst, i Dänischwohld og Svans. I Nordfrisland træffes oftere den frisiske »Hauberg«, som egentlig er en Firkantgaard, hvis Gaardsrum er overdækket med et højt, pyramideagtigt Tag. — Bortset fra disse to Undtagelser i Sydøst og Sydvest er og bliver Sønderjyllands Gaardstil dansk; det er kun i Købstæderne, at tysk Byggestil ellers har faaet stærkere Indpas. Ogsaa ved Markleddenes og Vognenes Form fremtræder Sønderjylland som typisk dansk (jfr. *Eskildsen*: »Dansk Grænselære«, S. 81—82).

6. Sønderjylland bruger det nationale danske Bondefodtøj, Træsken.

Derom handler tyske Spottevers:

O armes Land, von Gott veracht't,
wo man aus Holz die Schuhe macht.

Og

Hannemann kommt von Jütland an,
hett grote Holtschoh an.

Videre kan man læse hos den slesvig-holstenske Nordfriser Dr. Knud J. Clement. Han var først dansksindet, og, saa længe han nød kgl. dansk Studielegat, overøste han Danskerfolket med de

svulstigste Lovprisninger, kaldte det »næst Kristus Guds Redskab til Verdens Frelse«. Siden gik han over til Tyskerne, og saa fik Piben rigtignok en anden Lyd. Og noget af det forsmædeligste, han vidste at fortælle om de slemme Danskere, var, at de gik i Træsko, dette uværdige Fodtøj for frie

Angelbo i Træsko. (Efter Eskildsen; „Dansk Grænselære“, S. 70).

Mænd, dette hæslige Trællemærke. Anderledes ser jo vor store Eventyrdigter H. C. Andersen paa det. Hos ham maser Klodshans med sin Gedebuk, sin døde Krage og sin gamle Træsko ind til Prinsessen og vinder hende og hele Kongeriget. Saa deri ligger vel, at den sønderjydske Træskobonde ogsaa turde have Haab om at kunne blive en Lykkemand. (Jfr. Eskildsen: »Dansk Grænselære«, S. 84.)

7. Sønderjylland ejede i ældre Tid det frieste Bondefolk i Danmark.

Det kom sig af, at den kongelige Regering i 16. Aarhundrede udkøbte Adelen af Haderslev Østeramt, og at senere store Nabogodser ved de hertugelige Linjers Uddøen tilfaldt Kongen. Den særlige Privatinteresse, som Kongerne nærrede for deres sønderjydske Familiegods, voldte, at de holdt Haanden over Bondestanden, og derfor blev Selvejendom i Nordslesvig mere udbredt end i nogen anden Del af Landet. Tyske Forfattere i første Del af 19. Aarhundrede

iagttager med Forundring, at de slesvigske Bønder er friere end de rigstyske. De danske Kongers velgørende Omsorg for Bondestanden fremhæves udtrykkelig af den sandhedskærlige Tysker G l o y i hans »Leibeigenschaft in Holstein«. — Ja, saadan gik det til, hvor Landet styredes af de slemme Danskere, der ifølge Slesvig-Holstenernes Paastande aldrig tænkte paa andet end at udsuge og fortrædige det stakkels »urtyske« Landsfolk; vi mindes jo den smukke symbolske Fremstilling udenpaa Bindet af »Nordschleswig«, hvor Bonden maa væрге sig mod den danske Ridder. — Og hvordan saa det ud i de Dele af Landet, der laa aabne for de ædle holstenske Junkeres Indflydelse? Holstenerpræstens Krønike fra 1448 skildrer med ufordulgt Skadefryd, hvordan den indvandrede holstenske Junker K l a u s L e m b æ k kujonerede sine opsætsige danske Bønder ved Hjælp af væbnede Svende i Panser og Plade. Pastor J e n s e n fortæller i Bogen »Angeln«, at de samme Lembækkere gjorde Borgen Maar-kjær til en Røverrede, og at Familien S c h i n k e l paa Ulsnæs havde Ry for at nære sig ved Sørøveri. Og disse fromme Holstenerne, som i deres Hjemland havde gennemført et haardt Livegenskab, stræbte ærligt og redeligt at delagtiggøre Sønderjylland deri, saaledes som Detlef Rumøhr paa Røst, hvis Forfølgelser i Aaret 1667 bragte 64 Familier til at flygte til Arnæs. (Jfr. Omarbejdelsen af Jensens »Angeln« ved Martensen og Henningsen (Slesvig 1922), S. 217.) Det var ikke Junkerens Skyld, naar denne Kulturvelsignelse ikke naaede stort udover Dänischwohld og Svans. Men den danske Bondefrihed var dem for stærk; og særlig paa Nordslesvig prellede den holstenske »Kulturmission« virkningsløst af.

Nordslesvigs danske Bondestand var ikke blot fri i ydre, social Mening. Den ejede ogsaa den indre Frihed, som viser sig i Evnen til selvstændig økonomisk Fremdrift. Jeg nævnede ovenfor, at dansk Mejeridrift i 18. Aarhundrede maatte gaa i Lære hos Holstenerne. Det skulde ikke vare ved, saaledes. I 19. Aarhundrede tog de danske Nordslesvigere Skeen i en anden Haand. Fra nu af søgte de deres Forbilleder nordpaa, i Kongeriget, og snart havde de overfløjet deres fordums Læremestre, Holstenerne. Derom høre man et uvildigt Vidne, Hjemmetyskeren J ü r g e n H a n s e n, i Propagandaskriftet »Unsere Heimat Nordschleswig«. Dette Skrift skal jo ellers udmale Landsdelens tyske Kultur og skjule eller forflygtige den danske. Men Jürgen Hansen maa have forstaaet Parolen forkert, for han taler stik modsat:

»I lang Tid lavedes der Smør ved Haandkraft; det saaledes vundne Bondesmør var ikke meget skattet i Handelen. Det blev anderledes, da der i 80-erne i næsten alle Landsbyer blev grundet Andelsmejerier.«

Jürgen Hansen nævner her udtrykkelig »Forbilledet fra Danmark, som dengang efter lang Fremhersken af den østholstenske Mejeridrift blev det førende Land i Mejerivæsenet«. — — Endvidere:

»For den størst mulige Ydedygtighed i Driften skal de siden 1897 efter dansk Forbillede grundede Kontrollforeninger sørge, der ingensteds i Tyskland er saa talrige som i Nordslesvig.« — »Af stor Vigtighed for Landbrugets Udvikling er den landøkonomiske Uddannelse De til en vis Grad paa Højskolerne opbyggede Landbrugsskoler søges af mange Nordslesvigere. Af tyske Indretninger fandtes i lang Tid kun Flensborgs »Landwirtschaftsschule« og Hohenwestedts »Ackerbauschule«.

Altsaa, ydre og indre Frihed ejede den danske Bondestand, og disse gunstige Vilkaar maa kaldes en Hovedhjørnesten for Danskhedens Styrke i Nordslesvig.

8. Sønderjylland havde dansk Ret — Jyske Lov — lige til Aar 1900.

Nordslesvig havde dansk Tingsprog lige til 1864, blot med en kort Afbrydelse 1833—1840. Nu har Nordslesvig atter dansk Ret og Tingsprog siden 1920. — Den tyske Retspraksis søgte naturligvis stadig at trænge sig ind i Landet. Men var denne Praksis en kulturel Velsignelse? Herom høre man de malende Ord af den Ribe Stiftamtmand Gabel under en Strid, han i 1727 havde med Amtmand Reventlow i Haderslev:

»De Riiberhuuser maa meget lide, fordi de ligger melerit iblant de haderslebhuusisk og ere tingpligtige under deris civile Retter. Thi endskiønt de ere Danske Undersaatter og intet Tydsk forstaae, maae de dog med megen Bekostning gaae med deris Underrets Domme til Tydsk Oberret og være mange og adskillige Love undergivne, gammel jydsk Lov og Recesser, Nye dansk Lov og Forordninger (som ickuns sielden vorde brugte), Saxisk og Rommersk Love, Landgerichts- og Justitsordningerne, Coldinger Afskeed, gammel Skick oc usance, Høyøfrigheds ordres, Dommerens sunde Begreb, Amtsbeskeder og Decreter, Amtshoheiten og wohlhergebrachte Freiheiten med andet meere, som forarsager, at de Riiberhuuser daglig maae sucke under dette Aag og med Længsel vente, at Kongl. Maytt. dem i Naade dog eengang derfra ville liberere, at de Danske Undersaatter maatte svare under Dansk Lov og Forordninger aleene, paa det de kunne viide, hvorefter de skulle rette sig.«

Ikke sandt, et smukt Billede paa Kontrasten mellem den saakaldt »laverestaaende« danske Retskultur og den »højerestaaende« tyske!

Samtidig med, at de tyske Jurister søgte at paatvinge Landet deres Kludetæppesystem af hinanden modsigende Retsregler, søgte

de naturligvis ogsaa at trænge dets danske Tingsprog tilbage. I 1833 havde det kun holdt sig i nogle faa Herreder, og i dette Aar forstummede det helt. Men det var ogsaa den Draabe, der hos de danske Bønder bragte Bægeret til at flyde over. I Flok og Følge rejste de sig, og straks paa den første Stænderforsamling 1836 stillede de energisk Krav om det danske Tingsprogs Genindførelse. Deres dirrende Forbitrelse taler ud af de djærve Ord, som udtaltes af Bonden N i s L o r e n z e n fra Lilholt:

»Han har selv engang hørt, at Advocaterne for det Meste anførte Alt, de give til Protokol, paa Latin, saa at han ikke har forstaaet et Ord, og at de gjorde alle deres Andragender paa Tydsk, blandet med Latin. Dette er saa *modbydeligt* for Landfolkene, at de sjeldent bivaane de ansatte »Dinggerichte«, men sædvanligt give Buddet 4 Skilling, for at han i deres Sted bestiller nogle Daglønnere, der ikke forstaae et eneste Ord af Forhandlingen, saa at det kan anses som en Comoedie, og det er aldeles ligegyldigt, enten de ere der eller ej.«

De danske Bønders Krav og deres »alenlange« Petitioner, fulde af Underskrifter, bragte Slesvig-Holstenerne til at fnyse af Raseri, af ædel Harme over, at en saa hellig og »urgammel« Institution som det tyske Tingsprog skulde omstødes. Forøvrigt delte ikke alle Tyskere denne forlorne Harme. Den kække, sanddru Præst K l a u s H a r m s i Ditmarsken skrev: •

»Saaledes har man handlet, brugt tysk Lovsprog og Retssprog for og med Danskerne i Aarhundreder, og det vil man endnu sige højt! Saaledes har man handlet, Religionen og Retten, sammenføjede af Gud, har Mennesket egenmægtigt adskilt; den gode Daad og Udaaden har man kaldt anderledes, end de hedder i Guds Ord! Saaledes har man handlet, den stakkels ulykkelige for Rettens Aasyn, skyldig eller uskyldig, har man ikke ladet vide, hvorom det drejede sig, om han skulde lægge Hovedet paa Blokken eller et Par Aar dreje Hjulet i Spindehuset; og han kunde ej heller i sit eget Sprog fornemme den milde Dom, det søde Ord Naade! Det skal gælde som Kultur, der hviler paa videnskabelig Dannelse, som Resultatet af blodige, gennem Aarhundreder førte Kampe? Virkelig, saa siger man.«

Og de smukke Ord blev ikke gjort til Skamme. Sandheden sejrede virkelig. Der var over den Tids Nordslesvigere noget af Stemningen fra Pastor K a r s t e n s e n s kendte Vise om Sønderjyllands Skæbne:

Længe nok har jeg Bondepige været,
siddet paa min Tærskel og spundet paa min Teen.
Længe nok har hun, tyske Frøken, blæret
sig paa mit Højsæde, jeg gnavet Ben.
Nu vil jeg glad
sidde, hvor jeg sad.
Fremmest vil jeg gaa i de dansendes Rad!

Igennem skulde det danske Tingsprog tvinges, om det saa kriblede og krablede aldrig saa meget i de fine tyske Advokaters Halse. Og igennem kom det, trods deres desperate Forsøg paa Advokatstrejke. Dette af Folket forsvarede og gennemtrumfede danske Tingsprog er en anden Hjørnesteen i Nordslesvigs **Danskhed**.

9. Nordslesvig havde dansk Skolesprog paa Landet lige til 1888.

Nu er det genindført 1920. — — »Hvem der har Skolen, har Fremtiden,« plejer Tyskerne jo at sige. Men dengang Skoleundervisningen paa Landet i 18. Aarhundrede blev forbedret, havde de tyske Skolemyndigheder i Hertugdømmerne forsømt at udstrække Tvangsfortyskningen til Nordslesvig; det kom vel af, at en Del af Landsdelen var underkastet dansk Kirke styre (se Punkt 10). Det var altsaa kun i Syd- og Mellemslesvig, at Dansken stadig blev pryglet ud af Børnene. I Nordslesvig fik den Lov til at leve i Fred. Ja, mere end det. Efter at Myndighederne cengang havde undt det danske Skolesprog et Fristed i Nordslesvig, overholdt de det ogsaa loyalt. Det var ikke som ved Tingsproget, hvor Dansken indtil 1833 Skridt for Skridt blev trængt tilbage; ja, man havde endog i 18. Aarhundrede oplevet, at en Bonde, der vilde have sin Søn undervist paa Tysk, fik Nej gennem alle Instanser. Og da nu Skolereformen i Hertugdømmerne virkelig dreves med Iver og Omsigt, saa opnaaedes der ogsaa særlig smukke Resultater i Nordslesvig, netop fordi der her byggedes op fra den ene naturlige Grundvold, Modersmaalet. **M e j b o r g** siger i »Nordiske Bøndergaard«, at den nordslesvigske Folkeskole var den bedste i hele den Tids Danmark.

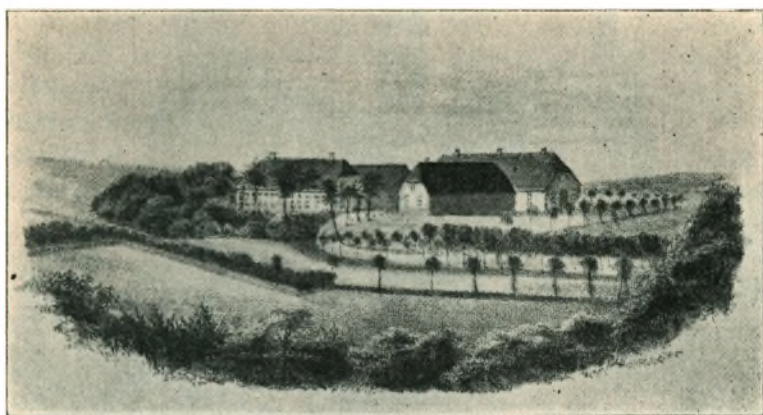
Her træffer vi altsaa et af de meget, meget sjældne Tilfælde, hvor den tyske Kulturmission virkelig har gjort sig fortjent af **Danskheden**.

Men det var ganske vist ikke alle Myndigheder, der var saa loyale mod det danske Skolesprog som den kongelige Forvaltning. I Sundeved huserede en Hertug **F r e d e r i k a f G l ü c k s b o r g**, en haard Herre, der bl. a. søgte at tvinge Livegenskabet igennem paa den grusomste Maade. Ham faldt det i Aaret 1735 ind at anordne tysk Prædken hver tredje Søndag i sine Kirker og delvis tysk Undervisning i sine Skoler, altsammen til Gavn og Glæde for de hertugelige Lakajer og Kammerjomfruer, der naturligvis ikke forstod et Kvæk af det foragtede Bondemaal. Dette Overgreb vakte megen Harme blandt hans Undersaatter, og de indsendte til ham følgende allerunderdanigste Klage:

»Naadigste Herre! Vi og vores Børn ere opføde udi det danske Sprog og forstaar lidet eller intet af det tyske og gaar til Kircke saa at høre Guds

Ord til voris Saligheds Forfremmelse; skall os nu herefter en ganske ube-
kient Tale predickes, er intet andet ind at ganske afvisse os fra Guds Huss
og hans helige Ord, og er at frygte, dersom dette icke i Tide bliver for-
hindret, herefter mere kunde os paaburdet blive. Vi kunde aldrig troe, at
det er med Deris Hoygräfl. Villie og Consens.«

Den fromme Landsfader blæste imidlertid det tarvelige Bonde-
paks Ønsker og Interesser en lang March. Den halve Fortyskning af
Kirke- og Skolesproget blev tvungen igennem som et passende Ud-
gangspunkt for hel Fortyskning. Skæbnen vilde det dog anderledes,
thi i 1779 uddøde Linjen Glücksborg, og i 1783 blev der slaet en

Folkhøjskolen i Rødding.

tyk Streg gennem den hertugelige Fortysknings-Ukas. Naturligvis
klager »Neue Kieler Blätter« i April 1845 bitterlig over dette »Øver-
greb«, der menes at afsløre en gammel »Daniseringspropaganda«.

Den danske Folkeskole slap altsaa med Skrækken. Den vedblev
at staa væsentlig uforulempet til 1878, og ialfald som halvdansk til
1888.

Jeg tilføjer, at i Nordslesvig stiftedes den første F o l k e h ø j -
s k o l e, Skolen i Rødding 1844. Det var den allerførste Virkelig-
gørelse af G r u n d t v i g s Idéer. Hos Tyskerne i Hertugdømmerne
er de saakaldte Folkhøjskoler kun Plagiat. Hovedformaalet ved
deres Stiftelse var at modarbejde de danske Højskoler og at under-
grave Danskheden, i stik Modstrid med Grundtvigs Idéer. Denne
Forvrængning af Stifterens Tanker er af den ansete Hjemmetysker
Erich Schlaikier bleven haardt brændemærket. — — Høj-
skolernes store Vigtighed for Danskheden indrømmes i Propaganda-

skriftet »Unsere Heimat Nordschleswig« med rene Ord af Chr. Grøndahl og Jürgen Hansen (S. 144 og 160).

Alt ialt maa den danske Skole med sine gode Traditioner fra det 18. Aarhundrede kaldes den tredje Hjørnesteen for Danskheden i Nordslesvig.

Kirken i Løgumkloster.

10. Nordslesvigs Landsøgne har siden Reformationen aldrig haft andet end dansk Kirkesprog.

I katolsk Tid hørte hele Sønderjylland under det danske Ærkebispedømme Lund. Kirkesproget var Latin, men i Menighedsplejen brugtes Modersmaalet; Kong Sven Estridsen, tilbageviste udtrykkelig Hamborgbispens Udsendinge, fordi de var ukyndige i Folkets danske Modersmaal. Cistercienserklostrene Ryd og Løgum var Forborge for Danskheden. Rydaarbøgerne er en af Danmarks vigtigste historiske Kilder; ved Valdemar Sejrs Tilfangetagelse Aar 1223 hedder det: »Mærk, Læser, at Tyskerne aldrig eller sjælden har sejret uden ved Forræderi og Svig, som ligger i deres Natur.« Aar 1237,

da Hertug Abel ægtede en holstensk Grevedatter, hedder det: »Fra den Dag ophørte aldrig den indre Strid i Danmark mellem Kongerne og Hertugerne, som opirredes af Greverne, der altid pønser paa ondt mod Danmark.« — 1421 og 1424 ved Kong Erik af Pommerns Proces mod de holstenske Grever var sønderjydske Prælater med til at vidne for Landsdelens Danskhed. Endnu Kong Hans indskærpede den gamle Vedtægt, at man i sønderjydske Klostre ikke maatte optage fremmede tyske, men kun indfødte danske Mænd og Kvinder.

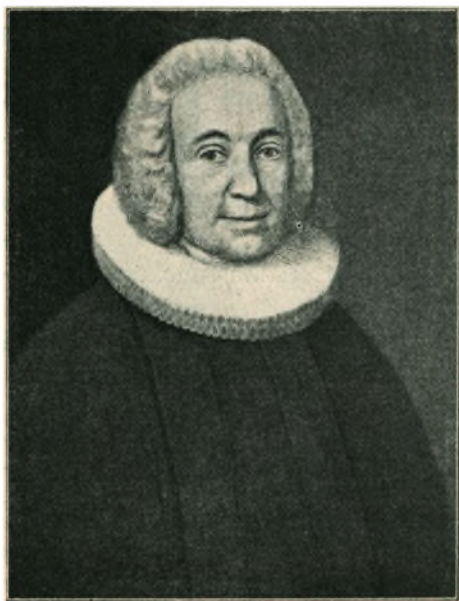
Reformationen voldte Syd- og Mellemslesvigs kirkelige Fortyskning. De katolske Præster og Munke med deres danske Sjølesørgersprog forjoges; Masser af rigstyske Gejstlige indvandrede i deres Sted; kun Dele af Nordslesvig forblev under Ribe Stift, og Øen Als under Odense. Hvor det tyske Kirkestyre bredte sig, spurgtes der kun om de indvandrede holstenske Junkeres Ønsker og Fornødenheder; Almuen havde at holde Mund, og kun sjældent undslipper der den en Protest. Vi hørte ovenfor, at Sundvedboerne i 1735 klagede over Fortyskningen af deres Kirke og Skole. 1660 klager Han ved Menighed til Kongen over, at den kgl. Superintendent Clotz — en indvandret Tysker — har sparket det danske Kirkesprog ud og krænket Menighedens Præstevalgret. I Klagen, som har maattet affattes paa Tysk — et talende Tidens Tegn — siges bl. a.:

»Vore Koner, Børn og Tyender, som ikke kommer til Staden (Flensborg), og som er uvante med Tysken, klager højelig over den tyske Prædken, da der før prædkedes paa Dansk.« »Gud kender vor Jammer over alt, hvad vi har udstaaet i denne Krig, og at nu de fleste sidder her i Elendighed med nøgne Børn uden Brød. Og det er os et nyt bittert Budskab, at man farer saa voldsomt frem mod os og fratager os den eneste kristelige Frihed, et retmæssigt Valg, og at vore skriftende, svage og trøstsøgende ikke mere kan blive trøstede paa Dansk, men at vor Sjæl stedse skal forarges over uforstaaelige udenlandske Ord.«

Derover, hedder det, er der opstaaet stor Jammer og Veklagen. I 1750 maatte Hyrup Bønder i Angel anlægge Sag mod deres Præst, den indvandrede Sakser Christoph Fischer, fordi han fra Prædkestolen havde tordnet: »Har jeg ikke villet lære jer Djævelpak og Helvedesbrande Tysk? Men hvad hjælper det? Dette Djævelpak bliver ved sit taabelige danske Sprog.« — Hvorledes Kirkelivet trivedes under saadan Røgt og Pleje, kan enhver sige sig selv. Resultatet opgøres da ogsaa af den sandhedskærlige Tysker Jessen i hans Fremstilling af Hertugdømmernes Kirkehistorie saaledes, at det virkelig levende Trosliv er at søge i det danske Nord-

slesvig; paa de sydligere Dele af Sønderjylland har Fortyskningen altsaa virket sløvende. Jævnfør ogsaa Tiedjes Karakteristik af det danske Menighedsliv i hans Bog om Tilstandene i Nordslesvig: »Se, de beder!« — — Vi tør sige, at det fra katolsk Tid nedarvede Sjælesørgersprog og den siden Reformationen urokkede danske Kirke i Nordslesvig danner den fjerde Hjørnesteen for Danskheden i Nordslesvig.

11. Sønderjylland har skænket Danmark en Mængde fremragende Foregangsmænd paa Aands- og Statslivets Omraader.

Biskop H. A. Brorson.

Derom skriver Georg Brandes i sin udmærkede Artikel »Sønderjyllands Betydning for dansk Kultur«. Jeg udvælger nogle Eksempler, hvoriblandt jeg ikke medtager de politiske Førere; jeg nævner blot, at en saa fremragende Fører som Gustav Johannsen var født hellsyd paa ved Slien.

Fra Nordslesvig stammer først og fremmest H. A. Brorson, 1694—1764. Han er en af Danmarks allerstørste Salmedigtere. Hans Salme »Her vil ties, her vil bies«, maa vel kaldes den ypperste Hymne, der nogensinde er bleven helliget Taalmodet, denne

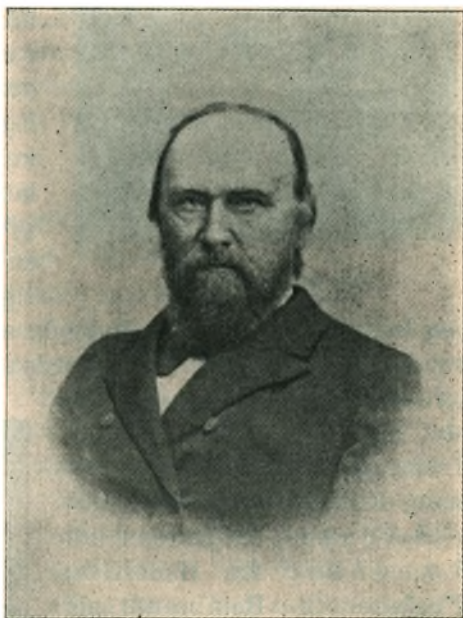
typisk danske Nationalegenskab, som navnlig Sønderjyderne har haft saa megen Brug for i deres Kamp mod folkefejdske Magthavere. En anden ypperlig Salme af Brorson er: »Op al den Ting, som Gud har gjort, hans Herlighed at prise!«, et udmærket Eksempel paa et rankt, oprejst Gudsforhold. Alt ialt maa det siges, at Brorsons Indsats har en stor Lod i den levende Kraft, der præger det danske Nordslesvigs Kristenliv.

Saa er der Rigsarkivar A. D. Jørgensen, 1840—1897. Han var en sjælden varmhjertet og kyndig Forkæmper for Danskheden; hans »40 Fortællinger af Fædrelandets Historie« er klassiske Prøver paa folkelig Fremstilling og har sikret ham Kravet paa Efterverdens varige Taknemmelighed.

Endelig har Nordslesvig ydet to af de mest fremragende Hærførere i Trearskrigen, Bülow, Sejerherren ved Fredericia, 1791—1858, og Krogh, Sejerherren ved Isted, 1785—1860.

Fra Flensborg stammer Statsmanden, Borgmester Hans Nansen, 1598—1667, der var med til at forsvare København mod Svenskerne 1659 og spillede en Hovedrolle ved Statsomvæltningen og Overvindelsen af Adelsmagten 1660. Endvidere den udmærkede danske Rets- og Nationalhistoriker Chr. Paulsen, Professor i Kiel, 1798—1854, og den fremragende Teolog Biskop Martensen, 1808—1884.

Fra Angel stammer den udmærkede Jurist Professor Henning Matzen, hvis dybtgaaende Undersøgelser var med til at danne Grundvolden for den dansk-tyske Optanttraktat 1907. Fra Slesvig By stammer Forfatteren Werner Abrahamson, 1744—1812, en af de allerførste, der skaanselsløst revsede Hjemmetyskeriet i den danske Hovedstad. Bitter er hans Satire i Sangen »Min Søn, om du vil i Verden frem, saa buk!«, hvor han hentyder til de indvandrede Tyskeres Brovten med, at alting »bei mir« i det store Fædreland er saa fortræffeligt, og alting »hier« i det lille Danmark saa usselt og elendig.

Rigsarkivar A. D. Jørgensen.

Om nogen brovter med sit: »bei mir!«
da buk!

Oh harmes du ved hans dumme: »Hier!«
saa buk!

Thi vid, han lønnes med Guld og Ære,
at du skal Kunster og Visdom lære!

Saa ti! buk atter!
Hold Munden! buk atter
og ti!

Fra Slesvig By stammer endelig Billedhuggeren Bissen, 1798—1868, Skaberen af Nationalmindesmærkerne »Den tapre Land-

Den tapre Landsoldat.

jeg har dog det afgjorte Indtryk, at Strømmen fra det danske Omraade er gaaet langt mere nordpaa end sydpaa. Fra dansk Folkegrund kender jeg — maaske er det min Fejl — kun ret faa fremragende Tyskere, saasom: Kulturhistorikeren **T r o e l s A r n k i l**; Tænkeren **J u l . L a n g b e h n** fra Haderslev, Forfatter til »Rembrandt als Erzieher«; Teologen **G e o r g C a l l i s e n** (Calixtus) fra Medelby (kan egentlig ikke gælde som ægte Tysker, da han nærede Hengivenhed for Danmark og søgte Ansættelse ved Københavns Universitet); Generalsuperintendent **T h e o d o r K a f t a n** fra Løjt; Historikeren Professor **W a i t z** fra Flensborg; Rigsbankdirektør **H j a l m a r S c h a c h t** fra Tinglev; Flyvepioneren **D r . E c k e n e r** fra Flensborg.

soldat« og »Istedløven«. Saa ikke blot paa Valpladserne spiller Sønderjyderne en fremragende Rolle, men ogsaa Kampens ypperste billedlige Forherligelse er et Værk af dansk sønderjydsk Aand.

For nu at være fuldt retfærdig maatte man egentlig stille sig det Spørgsmaal: hvor meget har Sønderjylland deroverfor ydet af store tyske Mænd? Med Sønderjylland mener jeg dog kun de Egne, der fra gammel Tid er virkelig dansk Folkegrund; Nordfrisland regner jeg fra. Noget fyldestgørende Svar kan jeg ikke give; en omhyggelig statistisk Sammenligning er aldrig foretaget. Men

Istedløven.

Det ser ud til, at forholdsvis flere fremragende tyske Slesvigere stammer fra Nordfrisland. Der er ingen navnkundig tysk Salmedigter fra Sønderjylland, Magen til Brorson. Mens to af Trearskrigens danske Sejerherrer var Sønderjyder, har det tyske Slesvig, saa vidt jeg ved, kun ydet en nominel General, Prinsen af Noer, der ikke udmærkede sig paa Valpladserne, men derimod ved at forlokke Rendsborgs Garnison til Fanesvig ved fejle Foregiver. De ledende tyske Feltherrer i 1848 og 1864 var alle Rigstyskere, saaledes Wrangel, Prittwitz, Willisen, Moltke. Selv blandt de ledende slesvig-holstenske Politikere var der meget faa Slesvigere; de allerfleste var Holstenere. Der er ingen, der kan hamle op med Kærnekarle som de sønderjydske Folkeførere Krüger og Gustav Johannsen, for blot at tage et Par af de mest fremragende.

12. Sønderjyllands Danskhed har atter og atter manifesteret sig gennem udtrykkelige Vidnesbyrd.

- 1421 vidnede Sønderjyderne for Retten om deres Danskhed.
1836, paa den første Stænderforsamling, krævede de Nordslesvigs danske Tingsprog genindført og opnaaede det.
1842, 11. November, talte Peter Hiort Lorenzen Dansk i Slesvig Stændersal og »vedblev at tale Dansk«.
1849, 22. Januar, kæmpede Landeværnet ved Brøns mod de slesvig-holstenske Tropper, hvor-

Peter Hiort Lorenzen.

om den i 1858 rejste Mindesten vidner: »Ej Minde om en Glimredag, kun om et trofast Hjerteslag«. Hermed kan sammenholdes den Erklæring, som sandhedskærlige slesvig-holstenske Embedsmænd i »Schlesw.-holst. Zeitung« 20. Marts offentliggjorde om Nordslesvigs tro danske Sindelag (Samvirken med Danskerhæren, Boykotning af den tyske Nationalforsamling og den slesvig-holstenske Stænderforsamling, Petitioner om Indlemmelse i Kongeriget, Modstand mod den provisori-

ske Regerings Forordninger, Forfølgelse af dens Embedsmænd. Jfr. Allen: »Det danske Sprogs Historie i Sønderjylland«, II, S. 481.)

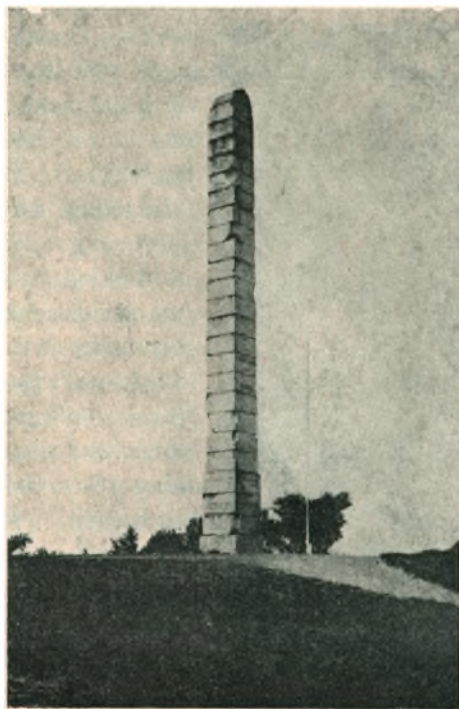
1863 rejstes Skamlingstøtten i det daværende Sønderjyllands Nordøsthjørne som Danskhedens vidt synlige Vartegn. — Ødelagt af Preusserne 1864, genrejstes den 1866.

1864—1920 kæmpede sønderjydske Tingmænd under Løsenet »Vi er Danske og vil forblive Danske«.

1920, 10. Februar, stemte Nordslesvig sig hjem til Danmark med 75 % af de afgivne Stemmer.

Og vi tør forhaabentlig for stedse synge med L e m b c k e :

Den favre Kampens Pris har Dansken vundet,
og Bruden har sin rette Brudgom fundet.
Nu vil han Jaord drikke
alt med sin Liljevand,
og mellem dem slet ikke
er Plads til Tredjemand.
Før hun skal rives fra hans Side,
end en Dyst tør vel Dansken ride,
end en Dyst.

Skamlingstøtten.

Pastor Vindekilde og hans Kamp mod det tyske Kirkesprog i Løgumkloster

Af C. H. FRIIS, Løgumgaard

For to Hundrede Aar siden, i 1737, blev der af Kongen krævet Indberetning om Sprogforholdene fra Amtmanden og Provsten i Aabenraa, hvorunder Løgumkloster dengang hørte. Den tyske Amtmand *v. Massov* svarer (ifølge Allen) kort og godt: »Hver 3die Søndag prædikes Tysk, Skolesproget er Tysk. Derved maa det blive, thi de fleste forstaar Tysk.« Provst *Schmidt* var af en anden Mening. Han indberetter: Næppe den 30te Del forstaar Tysk. En gottorpsk Amtmand har i 1687 indført vekselvis dansk og tysk Gudstjeneste, men den tyske indskrænkedes snart til hver 3die Søndag. For en Nyordning nævner han 3 Muligheder: 1) Det bliver som det er, hver 3die Søndag tysk. 2) Hver 4de Søndag tysk og istedet for tysk Salmesang dansk Salmesang ved de danske Gudstjenester. 3) Det tyske Sprog bliver helt fjernet — og det vilde være det bedste. Det blev nu af Kongen bestemt, at der skulde synges danske Salmer ved de danske Gudstjenester, men ellers blev det ved at gaa som hidtil.

Saadan er det nok bleven ved at gaa, indtil *Niels Vindekilde* blev Præst i Løgumkloster i Aaret 1760. Han syntes nemlig, at de tyske Gudstjenester var overflødige, da ingen kom til dem, og indgav derfor kort efter sin Embedstiltrædelse Andragende om, at den unyttige tyske Gudstjeneste maatte falde bort. *Niels Vindekilde* var født 1732 i Forup paa Sjælland, hvor hans Fader var Præst, og han var altsaa 28 Aar gammel, da han kom til Løgumkloster, efter først at have været Feltpræst. Han var gift med *Anna Cathrine Wedel*, en Datter af Slotspræsten *P. N. Wedel* paa Frederiksberg, der tidligere havde været Præst i Døstrup.

Pastor *Vindekilde* har maaske ikke været det tyske Sprog mægtigt, og da næsten ingen besøgte de tyske Gudstjenester, har han nok helst set dem afskaffet. Ved kgl. Resolution (af 9/7 1761) fik han da ogsaa Lov til i sin Embedstid at prædike dansk, men Sang og Liturgi maatte blive tysk. Dette sidste synes altsaa ikke at være bleven afskaffet endnu. De tyske Gudstjenester hver 3die Søndag synes ogsaa at have været sejglivede, thi 10 Aar senere, 1772, indgav Præsten igen et Andragende om at faa disse ind-

skrænkede til hver 4de eller 5te Søndag, da der kun havde været en 4—5 Tilhørere, hvoraf en var død og en flyttet og de øvrige kom kun 3—4 Gange aarligt i Kirke. Ved kgl. Reskript (af 25/5 1773) bestemtes det nu, at der kun skulde prædikes Tysk hver fjerde Søndag. Provsten ønskede dog en langsom Fremgang, men mente, at den tyske Gudstjeneste kunde blive afskaffet i Løgumkloster, da Skolesproget var dansk. Men først i 1851 blev den afskaffet helt.

I Aaret 1774 blev Pastor Vindekilde forflyttet til Vilstrup. Hans fjortenaarige Præstetid i Løgumkloster har sat tydelige Spor i Menigheden ved Vækkelser og Menighedslivets Blomstring. Den nidkære Præst holdt ugentlige opbyggelige Møder i Præstegaarden og Katekisation i Kirken. Efter hans Bortflytning sendte flere Forældre deres Børn til Vilstrup for at blive konfirmeret hos ham. Var Pastor Vindekilde blevet noget længere i Løgumkloster, havde han nok naaet sit Maal, at faa den unaturlige tyske Gudstjeneste afskaffet.

I Vilstrup holdt han 50 Aars Embedsjubilæum i 1806 og døde Juleaften 1809. Han efterfulgtes i Embedet af Sønnen J. P. Vindekilde. Det var en Bondesøn fra Vindekilde paa Sjælland, Hans Vindekilde, der blev en lærd Magister og Stamfader til denne udbredte Præsteslægt, hvortil forøvrigt ogsaa Digteren P. A. Heiberg hører paa mødrene Side.

I Modsætning til de tysksindede Præster paa den Tid førte Vindekilde Kirkebogen samt sine Regnskaber paa Dansk. Ret interessant er hans Brevveksling med Provst Bargum, der førtes paa Dansk, hvad enten det var Embedssager eller private og familiære Anliggende, det drejede sig om. Provst Bargum synes at have sat Pastor Vindekilde meget højt — efter Brevene at dømme. Det ses ogsaa heraf, at de to Familier har været Omgangsvener og jævnlig har besøgt hinanden, og Embedssager og Familieanliggender drøftes mellem hinanden i al Fortrolighed. Og alligevel efter den Tids Skik titulerer Provsten Præsten med »Velærværdige, højlerde, højstærede Embedsbroder« og undertegner sig »Deres tjenstvillige Tjener«.

Husmandsbrandkassen for Danmark

Ca. 130.000 Medl. 1000 Mill. Kr. Forsikringssum. Reserver ca. 1,6 Mill. Kr.
Moderat Præmie. Hurtig Afregning. Kulant Behandling

Nærmere Oplysninger faas ved Henvendelse til Distriktsforstanderne, Sognetillidsmændene eller Hovedkontoret:

Nørrevoldgade 16, København K., Telefon 383

Bestil Christiansholms London Beckton Koks og Centralvarmecinders. Største Varmeevne. Ringe Askeprocent. Ingen Slagger. Leveres overalt fra 10 hl til billigste Dagspris.

A/S **Christiansholms Fabriker**
C. 196

Dampskibsselskabet ØRESUND A/S

København — Havnegade 49

Telefon Central 7790 (3 Ledninger) og Central 63

*Den sjællandske
Bondestands Sparekasse*

Dampskibsselskabet „DANIA“

Aktieselskab

Amaliegade 33

Forsikrings-Aktieselskabet

N O R D E N

København K.

Vestre Boulevard 34.

Telefon 8844

Københavns

Kul- og Koks Kompagni

Aktieselskab

Etableret 1909.

Islands Brygge 22 — København S.

Foreslaa Deres Nabo at abonnere paa

„Sønderjydske Maanedsskrift“

Kr. 6.00 aarlig.

Alfred Benzon

København

C. 194

Halmtorvet 29.

**Sparekassen
for Haderslev Bys Omegn**

Kontortid:

9—12, 2—4. Lørdag 9—1.

HADERSLEV

Askov Sløjdscole

Vejen St. Telf. 17 Askov.

Skolen for Overgangsalderen.

Amtsunderst. skal søges inden 1. Juli.

Statsunderstøtt. søges indtil 15. Nov.

Skema og Skoleplan sendes frit.

Kristine og Anders Nielsen

Støt de

sønderjydske

Indsamlinger

Bellevue

Strandhotel

KLAMPENBORG

TELF. ORDRUP 2500

Staalstøbegods og

Smedegods

fra Burmeister & Wain's Staalstøberi & Hammerværk

Repræsentanter:

V. Löwener, Vesterbrogade 9 B. Kbh. V.

Telf. C. 7885. Telgr.-Adr.: Staallöwener.

Andels - Kautionsforsikrings - Selskabet.

Rosenørns Alle 1.

København V.

Telefon 2728.

K a u t i o n s f o r s i k r i n g e r .

KAMPMANN & HERSKIND ^{A|S}

Vestergade 2 - København

Kul og Cokes Import

TELEFON

2628

Den Nordslesvigske Folkebank

Aktieselskab - Aabenraa - oprettet 1872

Aktiekapital Kr. 1.000.000,—.
Reserver ca. Kr. 500.000,—.

BUDTZ MÜLLER & Co.

KUNSTHANDEL

KGL. HOF LEVERANDØR

BREDGADE 23 — TELEFON CENTRAL 1797

„RAPID“ SPAR TID -

BRUG RAPID

Opnaar efter 2 Døgn Hærdning samme
Styrke som almindelig Portland - Cement
efter 6 Døgn.

DANSK CEMENT-CENTRAL

KØBENHAVN V

Forhandlere i alle Byer

Georg Jensen Sølv

Kgl. dansk & svensk Hofsilvsmed

GEORG JENSEN & WENDEL

Østergade 40. Telefon 10965.

KØBENHAVN K

Snoghøj Gymnastik- hejskole

Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.

5 — Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Ja - men
Jrmas
Kaffe
smager bedst

Fraktkøret
på egne moderne Brændere
Carl Schepers. Åbent Etabl. 1856.
Egen Anpart

Dansk Andels Ægexport

Vestervoldgade 7 & 9

Telf. 2126 - 11126 - København

Forlang altid
NYLAGTE **ÆG**

stemplet med D. A. Æ.-Mærke.

Aktieselskabet

Hans Pedersen & Co.

Grundlagt 1836

Østergade 16 København

Import af Kul og Koks

Telefon Central 735